

ДЕРЖАВНИЙ КОМІТЕТ СТАТИСТИКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ

Кафедра економіки підприємств

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
ДО ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ**

“Економіка праці і соціально-трудові відносини”

**для студентів економічних спеціальностей
денної форми навчання**

КИЇВ -2015

Методичні вказівки до вивчення дисципліни “Економіка праці і соціально-трудові відносини”: для студентів економічних спеціальностей денної форми навчання

Методичні вказівки розглянуто і схвалено радою факультету обліку та аудиту НАСООА

(протокол №.1 від 10.09.2013р.)

Укладач : к.е.н. Осауленко Світлана Віталіївна

Рецензенти: д.е.н., проф. кафедри економіки підприємств Попова В.В.

Економіка праці і соціально-трудові відносини

Методичні вказівки до вивчення дисципліни для студентів економічних спеціальностей денної навчання

Редакційно-видавничий відділ Національної академії статистики, обліку та аудиту

Підписано до друку 10.09.2014 р. Формат 60*84 1/16. Друк офс.

Ум.друк.арк. 2. Тираж 200 прим.

1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

Актуальність. В умовах переходу економіки України до ринкових відносин найбільш суттєві зміни відбуваються у трудовій сфері. Питання і проблеми, які тут виникають, - надзвичайно гострі та складні, оскільки зачіпають інтереси всього населення країни.

Вирішення цих питань потребує підготування спеціалістів нового типу мислення, спеціалістів з економічним світоглядом, які були б здатні розуміти й усвідомлювати економічні процеси і явища, що відбуваються у соціально-трудовій сфері, володіти економічними методами регулювання трудових відносин.

Предмет дисципліни. Предметом вивчення дисципліни є закономірності та способи формування і продуктивного використання ресурсів праці, соціально-трудові відносини на макро- і мікрорівні та закономірності їх розвитку.

Мета дисципліни Головною метою вивчення дисципліни є висвітлення теоретико-методологічних та соціально-економічних аспектів сучасних проблем економіки праці й соціально-трудових відносин, поняття механізмів забезпечення продуктивності праці та розвитку соціально-трудових відносин в Україні, формування у студентів відповідного економічного мислення, набуття ними практичних знань і навиків для ефективної роботи.

Завдання дисципліни :

- надання понять про процеси, що відбуваються в соціально-трудовій сфері нашої країни: розвиток трудового потенціалу суспільства; формування системи нових соціально-трудових відносин, розвиток соціального партнерства; становлення і функціонування ринку праці; зміни в зайнятості; значення Міжнародної організації праці в регулюванні соціально-трудових відносин;

- комплексне вивчення шляхів і методів наукового розв'язку практичних завдань регулювання відносин у соціально-трудовій сфері;

організації і нормування праці, підвищення продуктивності праці, удосконалення організаційно-економічного механізму оплати праці та планування праці; організації моніторингу трудових показників та здійснення їх всебічного аналізу;

- підвищення адаптованості студентів до ринку праці та системи нових соціально-трудових відносин з метою зменшення ступеня соціальної напруженості у суспільстві.

В результаті вивчення дисципліни студент повинен **знати:**

- теоретичні засади розвитку системи соціально-трудових відносин;
- характеристику ринку праці й зайнятості;
- методологію управління продуктивністю праці;
- теоретичні засади формування вартості робочої сили;
- питання організації заробітної плати;
- теорію і методологію планування праці;
- методичний апарат моніторингу соціально-трудової сфери.

Студент повинен **вміти:**

- складати баланс ринку праці.
- обчислити показники зайнятості, безробіття, продуктивності праці та рівня життя населення;

- визначати заходи щодо підвищення ефективності праці.
- приймати рішення стосовно визначення коштів на оплату праці;
- планувати працю.

Інформація про зв'язок дисципліни “Фінанси підприємства” з іншими дисциплінами. Викладання дисципліни повинно здійснюватися в тісному зв'язку з такими дисциплінами як “Економіка підприємства”, “Трудове право”, “Організація та планування виробництва”, “Нормування праці”, “Статистика праці”, “Соціологія праці”, “Менеджмент”, „Економічна теорія”.

2. ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

2.1. Навчально-тематичний план дисципліни

Назва теми	Кількість годин											
	Лекційні заняття				Практичні заняття				Самостійна робота			
	ОА	ЕК	ПС	БС Ф	ОА	ЕК	ПС	БС Ф	ОА	ЕК	ПС	БС Ф
1. Об'єкт, предмет і завдання дисципліни.	0,5	2	2	2					2	2	2	2
2. Трудові ресурси і трудовий потенціал суспільства.	2	4	2	2	0,5	2	2	2	8	4	6	4
3. Соціально-трудові відносини як система .	1	2	2	2	0,5	2	2	2	6	5	6	4
4. Соціальне партнерство.	2	2	2	4	1	2	2	2	8	6	6	4
5. Ринок праці та його регулювання.	2	4	2	4	1	2	2	2	8	6	6	4
6. Соціально-трудові відносини зайнятості.	2	4	2	4	0,5	2	2	2	8	4	4	4
7. Організація і нормування праці	3	3	3	4	1	2	4	6	5	6	6	4
8. Ефективність і продуктивністю праці.	1	2	2	4	1	2	2	2	8	5	6	4
9. Політика доходів і оплата праці.	2,5	4	4	6	1	2	2	4	8	6	8	4
10. Планування праці.	2	4	4	6	0,5	2	2		8	6	4	4
11. Моніторинг соціально-трудової сфери.	1	2	1	2	0,5				5	4	5	3
12. Міжнародна організація праці та її вплив на розвиток соціально-трудових відносин.	1	2	1	2	0,5				5	4	5	3
ВСЬОГО:	20	33	24	42	8	18	18	22	80	57	66	44
ЗАГАЛЬНИЙ ОБСЯГ	108											

2.2. Тематика лекційного курсу .

Тема 1. Об'єкт, предмет і завдання дисципліни.

1. Визначення поняття “праця” та його наукове економічне дослідження.

2. Трудовий напрямок економічної думки.

3. Предмет і завдання дисципліни.

Рекомендована література: [25],[26],[32],[33].

Тема 2. Трудові ресурси і трудовий потенціал суспільства.

1. Населення та його характеристика.
2. Відтворення населення, показники його природного і механічного руху.

- 2.1. Поняття відтворення.
- 2.2. Показники природного і механічного руху населення
- 2.3. Відтворення ресурсів для праці.
3. Соціально-економічна категорія «трудові ресурси».
4. Трудовий потенціал у системі економічних ресурсів.

Рекомендована література: [13], [25],[32],[33].

Тема 3. Соціально-трудові відносини як система.

1. Соціально-трудові відносини та їх характеристика.
2. Механізм функціонування системи соціально-трудових відносин: організаційні аспекти.
3. Соціальний захист та його основні напрями у сфері праці.

Рекомендована література: [2-4],[7],[10],[14],[25],[26],[27],[32],[33].

Тема 4. Соціальне партнерство.

1. Суть соціального партнерства.
2. Механізм функціонування соціального партнерства в Україні.
3. Роль соціального партнерства у вирішенні трудових спорів (конфліктів).
4. Міжнародний досвід соціального партнерства.

Рекомендована література: [2-4],[9],[10],[14],[21], [27],[32],[33].

Тема 5. Ринок праці та його регулювання.

1. Ринок праці як соціально-економічне середовище.
  - 1.1. Економічна сутність та поняття ринку праці.
  - 1.2. Особливості функціонування ринку праці.

2. Основні елементи ринку праці.
  - 2.1. Визначення товару на ринку праці.
  - 2.2. Формування попиту і пропозиції праці.
  - 2.3. Кон'юнктура та функції ринку праці.
3. Сегментація ринку праці.
4. Інфраструктура ринку праці.
5. Особливості пропозиції праці у кризовій економіці.

Рекомендована література: [25],[27],[32],[33].

Тема 6. Соціально-трудові відносини зайнятості.

1. Види і показники зайнятості.
2. Зайнятість як елемент соціально-економічної політики.
3. Види і показники безробіття.
4. Проблеми зайнятості в Україні.

Рекомендована література: [2],[3],[25],[27],[32],[33].

Тема 7. Організація і нормування праці.

1. Організація праці.
  - 1.1. Поняття і основні напрями організації праці.
  - 1.2. Форми поділу та кооперування праці.
  - 1.3. Склад виробничого і трудового процесів.
  - 1.4. Робоче місце.
2. Сутність нормування праці.
3. Класифікація робочого часу та методів його дослідження.
4. Методи нормування та способи встановлення норм.

Рекомендована література: [23],[26],[27],[32],[33].

Тема 8. Ефективність та продуктивність праці.

1. Поняття ефективності і продуктивності праці.
2. Методи вимірювання продуктивності праці.

3. Фактори, які впливають на продуктивність праці і резерви її підвищення.

4. Проблеми управління продуктивністю праці в Україні.

Рекомендована література: [25-27],[31-33].

Тема 9. Політика доходів і оплата праці.

1. Політика доходів як аспект соціально-економічної політики держави.

1.1. Загальне поняття політики доходів і зарплати.

1.2. Види, структура та джерела доходів населення.

1.3. Державне регулювання доходів населення. Система споживчих бюджетів.

2. Внутрішнє політика заробітної плати.

2.1. Теоретичні основи організації зарплати.

2.2. Формування фонду зарплати.

2.3. Сучасні підходи до стимулювання працівників.

3. Рівень та якість життя. Проблеми політики доходів і зарплати в Україні.

Рекомендована література: [5],[6],[8],[17], [25],[27],[32],[33].

Тема 10. Планування праці.

1. Характеристика показників використання праці й методика їхнього планування.

2. Показники чисельності та структури кадрів.

3. Розрахунок потреби підприємства в робочій силі.

4. Планування продуктивності праці на підприємстві.

5. Визначення фонду зарплати на підприємстві.

Рекомендована література: [27],[32],[33] ,[35].

Тема 11. Моніторинг соціально-трудої сфери.

1. Дослідження проблем трудової сфери в умовах ринку.
2. Моніторинг соціально-трудової сфери.
3. Роль моніторингу як інструмента регулювання та удосконалення соціально-трудових відносин.

Рекомендована література: [32],[33],[37].

Тема 12. Міжнародна організація праці та її вплив на розвиток соціально-трудових відносин.

1. МОП та її роль у регулюванні ринку праці й соціально-трудових відносин.
2. Структура МОП.
3. Основні напрямки діяльності МОП.
4. Міжнародний досвід регулювання соціально-трудових відносин.

Рекомендована література: [27],[30],[32], [33].

2.3. Плани семінарських занять.

Тема 2. Трудові ресурси і трудовий потенціал суспільства.

1. Аналіз показників руху, структури і розміщення населення України. прогнозування, планування, розрахунку потреби в трудових ресурсах.
2. Джерела поповнення трудових ресурсів.
3. Доповідь на визначену тему згідно з планом самостійної роботи студентів.

Ключові терміни: населення, відтворення населення, види руху населення, традиційний та сучасний типи відтворення населення, режими відтворення населення, показники природного і механічного руху населення, відтворення ресурсів для праці, фази відтворення ресурсів для праці, трудові ресурси, економічно активне населення, економічно неактивне населення, трудовий потенціал.

Рекомендована література: [25],[32],[33].

Тема 3. Соціально-трудова відносина як система.

1. Механізм функціонування системи соціально-трудова відносин.
2. Основні напрями соціального захисту у сфері праці.

Ключові терміни: соціально-трудова відносина, суб'єкти і рівні системи соціально-трудова відносин, предмети соціально-трудова відносин, принципи і типи соціально-трудова відносин, соціальна політика, глобалізація економіки, соціальне партнерство, трипартизм, соціальний захист, форми прояву системи соціального захисту.

Рекомендована література: [2-4],[7],[10],[14],[25],[26],[27],[32],[33].

Тема 4. Соціальне партнерство.

1. Механізм функціонування соціального партнерства в Україні.
2. Доповіді на визначену тему згідно з планом самостійної роботи студентів.

Ключові терміни: соціальне партнерство, форми співробітництва, трудовий конфлікт, примирна комісія, трудовий арбітраж, служба посередництва і примирення, страйк, профспілка, організації роботодавців. Національна тристороння соціально-економічна рада, система колективно-договірною регулювання праці.

Рекомендована література: [2-4],[9],[10],[14],[21], [27],[32],[33].

Тема 5. Ринок праці та його регулювання.

1. Класичний, неокласичний, кейнсіанський, монетаристський та марксистський підходи до аналізу ринку праці.
2. Сегментація ринку праці.
3. Методика складання балансу ринку праці.

Ключові терміни: ринок праці, сукупний ринок праці, сукупний та поточний попит, сукупна та поточна пропозиція, ефекти масштабу та заміщення в моделі ринку праці, ефекти доходу і заміни в моделі ринку

праці, кон'юнктура ринку праці, сегментація ринку праці, двоїста та троїста моделі сегментації, інфраструктура ринку праці.

Рекомендована література: [25],[27],[32],[33].

Тема 6. Соціально-трудові відносини зайнятості.

1. Поняття, форми та види зайнятості.
2. Безробіття, його види та причини виникнення.
3. Доповідь на визначену тему згідно з планом самостійної роботи студентів.

Ключові терміни: зайнятість, повна зайнятість, ефективна зайнятість, показники зайнятості, безробіття, безробітні, показники безробіття, види безробіття.

Рекомендована література: [2],[3],[25],[27],[32],[33].

Тема 7. Організація і нормування праці.

1. Склад виробничого і трудового процесів.
2. Етапи проведення фотографії робочого часу та хронометражу.
3. Нормативні матеріали для визначення норм праці.

Ключові терміни: організація праці, виробничий процес, технологічний процес, трудовий процес, трудова операція, трудовий прийом, дія та рух, фіксажні точки, нормування праці, робочий час, хронометраж, фотографія робочого часу, норма часу, норма виробітку, норма обслуговування, норма чисельності, нормоване завдання.

Рекомендована література: [23],[26],[27],[32],[33].

Тема 8. Ефективність і продуктивність праці.

1. Методи вимірювання продуктивності праці.
2. Визначення можливого приросту продуктивності праці в плановому періоді

Ключові терміни: ефективність, продуктивність, продуктивність праці, виробіток, трудомісткість, технологічна трудомісткість, виробнича трудомісткість, повна трудомісткість, управління продуктивністю, методи вимірювання продуктивності, індекси продуктивності, фактори та резерви підвищення продуктивності.

Рекомендована література: [25-27],[31-33].

Тема 9. Політика доходів і оплата праці.

1. Механізм здійснення політики доходів.
2. Методика розрахунку тарифної ставки I розряду.
3. Безтарифна система оплати праці. Методика розрахунку коефіцієнта трудової участі.
4. Доповіді на визначену тему згідно з планом самостійної роботи студентів.

Ключові терміни: доходи населення, грошові доходи, загальні доходи, сукупні доходи, наявні та реальні доходи, прожитковий мінімум, мінімальний споживчий бюджет, межа малозабезпеченості, тарифна система, тарифна сітка, тарифна ставка, схема посадових окладів, тарифно-кваліфікаційні довідники, погодинна та відрядна форми оплати праці, системи оплати праці, безтарифна система оплати праці

Рекомендована література: [17],[25],[27],[32],[33].

Тема 10. Планування праці.

1. Розрахунок потреби підприємства в робочій силі.
2. Планування продуктивності праці на підприємстві.
3. Визначення фонду зарплати на підприємстві.

Ключові терміни: облікова, середньооблікова, явочна, середньо явочна чисельність працівників; календарний, номінальний та ефективний фонд робочого часу; структура персоналу підприємства.

Рекомендована література: [27],[32],[33],[35].

Тема 11. Моніторинг соціально-трудої сфери.

1. Організація моніторингу соціально-трудої сфери в Україні.
2. Доповідь на визначену тему згідно з планом самостійної роботи студентів.

Ключові терміни: соціологічне дослідження, методи збирання інформації, моніторинг соціально-трудої сфери.

Рекомендована література: [32],[33],[37].

Тема 12. Міжнародна організація праці та її вплив на розвиток соціально-трудої відносин.

1. Історія створення МОП.
2. Доповідь на визначену тему згідно з планом самостійної роботи студентів.

Ключові терміни: Міжнародна конференція праці, Адміністративна рада, Міжнародне бюро праці, Міжнародний інститут соціально-трудої відносин, Міжнародний навчальний центр.

Рекомендована література: [27],[30],[32], [33].

3. ЗАВДАННЯ ДЛЯ БЛОЧНО-МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ

Семестровий контроль у формі іспиту з навчальної дисципліни “Економіка праці і соціально-трудої відносини” здійснюється з урахування результатів поточної успішності студентів.

З цією метою програмний матеріал дисципліни поділяється на два модулі. Перший модуль охоплює 1-6 теми навчальної програми, другий – 7-12

Вивчення студентами програмного матеріалу кожного модуля завершується обов'язковим поточним контролем у формі письмової контрольної роботи.

3.1. Перелік питань до першого поточного контролю

1. В чому полягають особливості праці як об'єкта дослідження й вивчення?
  1. Охарактеризуйте сутність праці.
  2. Які функції властиві праці?
  3. Які кількісні та якісні характеристики праці вам відомі?
  4. Якими школами представлений трудовий напрямок економічної думки?
  5. Визначення предмета, мети та завдання дисципліни “Економіка праці і соціально-економічні відносини” .
  6. Охарактеризуйте населення як суб'єкт економічних і соціальних відносин.
  7. Охарактеризуйте структуру і розміщення населення України.
  8. Що таке відтворення населення?
  9. Які типи відтворення населення ви знаєте? Охарактеризуйте їх.
  10. Назвіть відомі вам режими відтворення.
  11. Які існують види руху населення?
  12. Назвіть абсолютні і відносні показники природного руху населення.
  13. Назвіть абсолютні і відносні показники міграційного руху населення.
  14. В чому полягають особливості відтворення ресурсів для праці?
  15. Охарактеризуйте фази відтворення ресурсів для праці.
  16. Які джерела поповнення ресурсів для праці ви знаєте?
  17. Охарактеризуйте соціально-економічну категорію “трудові ресурси”.
  18. Дайте визначення економічно активного та економічно неактивного населення.
  19. Що являє собою баланс трудових ресурсів?
  20. Охарактеризуйте компоненти трудового потенціалу.
  21. Охарактеризуйте поняття „соціально-трудова відносина”.

22. Перерахуйте елементи системи соціально-трудо­вих відносин та дайте їх визначення.
23. Хто є суб'єктами соціально-трудо­вих відносин?
24. На яких рівнях виникають взаємозв'язки між суб'єктами соціально-трудо­вих відносин?
25. Розкрийте принципи і типи соціально-трудо­вих відносин.
26. Під впливом яких факторів відбувається формування й розвиток соціально-трудо­вих відносин у суспільстві?
27. Що передбачає соціальна політика при формуванні і регулюванні соціально-трудо­вих відносин?
28. Які законодавчі акти є основними в системі соціально-трудо­вих відносин в Україні.
29. Між якими сторонами соціально-трудо­вих відносин діє соціальне партнерство в Україні?
30. Недоліки чинної системи соціально-трудо­вих відносин в Україні.
31. Поняття соціального захисту людини.
32. Напрями соціального захисту.
33. Форми прояву системи соціального захисту.
34. Суть соціального партнерства, його визначення та мета?
35. Способи реалізації соціального партнерства.
36. Причини виникнення колективних суперечок і конфліктів.
37. Практика вирішення колективних суперечок і конфліктів.
38. У чому полягають основні завдання профспілок?
39. Союзи роботодавців в Україні їх мета та основні завдання.
40. За якими напрямками здійснюється правове регулювання трудо­вих відносин?
41. Охарактеризуйте систему колективно-договір­ного регулювання праці на загальнодержавному рівні та рівні підприємства.
42. Розкрийте сутність основних моделей соціального партнерства.
43. Дайте визначення ринку праці.

44. Назвіть умови ефективного функціонування ринку праці.
45. Які елементи ринку праці ви знаєте?
46. Назвіть функції, які виконує ринок праці.
47. За якими критеріями сегментується ринок праці?
48. Охарактеризуйте теорії двоїстості та троїстості ринку праці.
49. Охарактеризуйте інфраструктуру ринку праці.
50. Назвіть специфічні риси товару “праця”.
51. В чому полягають особливості функціонування ринку праці у кризовій економіці.
52. Дайте визначення категорії “зайнятість”.
53. Які форми зайнятості ви знаєте?
54. Які функції державної служби зайнятості?
55. Які умови виплати допомоги з безробіття в Україні?
56. Як визначається рівень безробіття?
57. Охарактеризуйте відомі вам види безробіття?
58. Сформулюйте закон Оукена.
59. Назвіть економічні та соціальні наслідки безробіття..

3.2.Перелік питань для другого поточного контролю

1. Розкрийте поняття і основні напрями організації праці.
2. Дайте визначення поділу праці, назвіть основні його види.
3. Обґрунтуйте встановлення певних меж суспільного поділу праці.
4. У чому полягає сутність кооперації праці.
5. Охарактеризуйте основні форми кооперації праці.
6. Охарактеризуйте структуру трудової операції.
7. Наведіть класифікацію робочих місць
8. Що розуміють під організацією, плануванням, оснащенням робочого місця.
9. Які ви знаєте коефіцієнти оцінки робочих місць та як вони розраховуються?
10. Сутність та завдання технічного нормування праці.

11. Класифікація витрат часу протягом робочої зміни та характеристика кожного елемента.
12. Методи аналізу використання робочого часу робітників.
13. Визначення норм часу, норм виробітку та норм обслуговування.
14. Дайте визначення поняття “ефективність праці”.
15. Якими основними показниками можна охарактеризувати ефективність праці?
16. Дайте визначення категорії “продуктивність праці”.
17. Перелічіть відомі вам види трудомісткості
18. Що розуміють під управлінням продуктивністю праці?
19. Назвіть методи вимірювання продуктивності праці.
20. Вкажіть недоліки і переваги кожного методу вимірювання продуктивності праці.
21. Охарактеризуйте показники вартісної оцінки продукції у вартісному методі вимірювання продуктивності праці.
22. Що розуміють під факторами зростання продуктивності праці?
23. Дайте визначення резервів підвищення продуктивності праці.
24. Як можна розрахувати приріст продуктивності праці під впливом факторів її підвищення?
25. Дайте визначення поняття “політика доходів і заробітної плати”.
26. У чому полягає механізм здійснення політики доходів і заробітної плати?
27. Які види доходів ви знаєте?
28. Охарактеризуйте основні методи державного регулювання доходів в Україні.
29. Як обраховуються мінімальні соціальні гарантії (прожитковий мінімум, мінімальний споживчий бюджет, межа малозабезпеченості)?
30. Розкрийте сутність поняття “заробітна плата”.
31. Назвіть функції та принципи організації заробітної плати.
32. Охарактеризуйте структуру заробітної плати.

33. Розкрийте сутність тарифної системи.
34. Охарактеризуйте основні форми та системи оплати праці.
35. Поясніть за якими принципами функціонує безтарифна система оплати праці?
36. Охарактеризуйте сучасні підходи до стимулювання праці.
37. Як розраховуються інтегральний показник оцінки рівня життя та індекс розвитку людського потенціалу?
38. Дайте визначення коефіцієнтів диференціації доходів населення.
39. Охарактеризуйте сучасні тенденції рівня життя населення України.
40. Яких заходів, на вашу думку, необхідно вжити для того, щоб підняти рівень життя населення України?
41. Дайте визначення балансу робочого часу.
42. Яким чином розраховується потреба в працівниках на основі планової виробничої трудомісткості?
43. Як обчислюється потрібна чисельність працівників за явочним часом?
44. Як планується потреба в робочій силі за кількістю робочих місць і норм обслуговування?
45. Назвіть фактори, які приводять до економії робочої сили на підприємстві.
46. Як обчислюється економія робочої сили за рахунок модернізації та спеціалізації виробництва?
47. Яким чином визначається економія робочої сили за рахунок кращого використання робочого часу працівників підприємства.
48. Як відбувається планування фонду заробітної плати працівників відрядників, працівників-погодинників, керівників і спеціалістів на підприємстві?
49. Розкрийте сутність і значення нормативного методу планування заробітної плати на підприємстві.

50. Дайте визначення моніторингу.
51. Що розуміється під моніторингом соціально-трудової сфери?
52. Назвіть завдання, об'єкти та інформаційну базу моніторингу соціально-трудової сфери.
53. Дайте визначення соціологічного дослідження. Які його види ви знаєте?
54. Назвіть етапи соціологічного дослідження.
55. Які методи збирання інформації вам відомі?
56. Якою була історія створення і розвитку МОП?
57. Назвіть принципи, цілі та функції МОП.
58. Перерахуйте основні напрями діяльності МОП.
59. Яку структуру має МПО?
60. Розкрийте цілі і напрями діяльності Міжнародного бюро праці.
61. У чому полягають функції Адміністративної ради?
62. Розкрийте основні напрями діяльності Міжнародного інституту соціально-трудових відносин.
63. Які функції покладаються на Міжнародний навчальний центр?
64. Назвіть основні програмні пріоритети МОП.

4. ПЕРЕЛІК ОСНОВНИХ ПИТАНЬ ДО ІСПИТУ.

1. Праця як об'єкт вивчення дисципліни „Економіка праці і соціально-трудові відносини”.
2. Предмет і завдання дисципліни.
3. Економіка праці в системі наук.
4. Визначення поняття “праця”, його кількісні та якісні характеристики.
5. Показники характеру праці.
6. Трудовий напрямок економічної думки.
7. Населення та його характеристика.
8. Загальне поняття відтворення населення.

9. Показники природного і механічного руху населення.
10. Відтворення ресурсів для праці.
11. Соціально-економічна категорія “трудові ресурси”.
12. Трудовий потенціал у системі економічних ресурсів.
13. Соціально трудові відносини та їх характеристика.
14. Механізм функціонування системи соціально-трудова відносин: організаційні аспекти.
15. Соціальний захист та його основні напрями у сфері праці.
16. Соціальне партнерство – основа стійкості держави.
17. Суть соціального партнерства, переговори та трудовий конфлікт.
18. Механізм функціонування соціального партнерства в Україні.
19. Міжнародний досвід соціального партнерства.
20. Економічна сутність та поняття ринку праці.
21. Особливості функціонування ринку праці.
22. Визначення товару на ринку праці.
23. Формування попиту і пропозиції праці.
24. Кон’юнктура та функції ринку праці.
25. Сегментація ринку праці.
26. Інфраструктура ринку праці.
27. Особливості пропозиції праці у кризовій економіці.
28. Види і показники зайнятості.
29. Зайнятість як елемент соціально-економічної політики.
30. Види і показники безробіття.
31. Проблеми зайнятості в Україні.
32. Поняття і основні напрями організації праці.
33. Форми поділу та кооперування праці.
34. Склад виробничого і трудового процесів.
35. Характеристика робочих місць.
36. Нормування праці.
37. Класифікація робочого часу.

38. Методи дослідження робочого часу.
39. Методи нормування та способи встановлення норм.
40. Поняття „ефективність” та „продуктивність праці”.
41. Показники виробітку та трудомісткості.
42. Управління продуктивністю праці.
43. Методи вимірювання продуктивності праці.
44. Фактори, які впливають на продуктивність праці.
45. Резерви підвищення продуктивності праці.
46. Загальне поняття політики доходів і заробітної плати.
47. Механізм реалізації політики доходів і заробітної плати.
48. Види доходів населення та їх визначення.
49. Роль держави у формуванні доходів.
50. Прожитковий мінімум, мінімальний споживчий бюджет та межа мало забезпечення.
51. Рівень життя та показники, що його характеризують.
52. Сутність, функції та принципи організації заробітної плати.
53. Структура заробітної плати.
54. Організація заробітної плати на підприємстві: загальне поняття.
55. Тарифна система.
56. Погодинна форма оплати праці та її системи.
57. Відрядна форма оплати праці та її системи.
58. Характеристика безтарифної системи оплати праці.
59. Сучасні форми матеріального стимулювання працівників.
60. Показники чисельності та структури кадрів підприємства.
61. Розрахунок потреби підприємства у робочій силі.
62. Планування продуктивності праці на підприємстві.
63. Визначення фонду зарплати на підприємстві.
64. Дослідження проблем трудової сфери в умовах ринку.
65. Моніторинг соціально-трудової сфери.
66. Роль моніторингу як інструмента регулювання та удосконалення

системи соціально-трудоу відносин.

67. МОП та її роль у регулюванні ринку праці й соціально-трудоу відносин.

68. Структура МОП.

69. Основні напрямки діяльності МОП.

70. Міжнародний досвід регулювання соціально-трудоу відносин.

5. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ТА ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ.

Самостійна робота студентів денної форми навчання підбиває підсумки вивчення теоретичного курсу. Її мета – поглиблення і закріплення теоретичних і практичних знань, отриманих студентом у процесі вивчення курсу.

При виконанні самостійної роботи студент повинен виявити глибокі знання законів України, постанов і декретів уряду, спеціальної літератури з вивчених питань. Виконання самостійної роботи дає можливість студенту навчитися самостійно працювати з різними інформаційними джерелами, глибше вивчати основні проблеми економіки праці та на підставі цього робити самостійні теоретичні і практичні висновки.

Самостійна робота студентів денної форми навчання складається з двох частин: *розрахункової та теоретичної*.

Розрахункова частина самостійної роботи за запропонованими завданнями передбачає проведення розрахунків з обов'язковими поясненнями та висновками по ходу здійснення цих розрахунків.

Теоретична частина самостійної роботи передбачає проведення дослідження по запропонованій темі та підготування доповіді.

Доповідь повинна мати чітку і логічну структуру, складовими якої є вступ, основна частина та висновки. В основній частині необхідно глибоко і всебічно розкрити сутність проблеми на основі вивчення нормативних документів, статистичних збірників, спеціальної літератури. У висновках

необхідно провести підсумки дослідження, дати рекомендації з усіх його аспектів, виходячи зі змісту роботи.

Може бути, що в економічній літературі немає єдиної точки зору з питань, які досліджує студент. У цьому разі слід навести думки кількох авторів, дати оцінку їх поглядів та викласти власні погляди з цього питання.

Обсяг доповіді 5-7 сторінок стандартного формату.

Після доповіді передбачається колективне обговорення запропонованої теми студентами.

Розрахункова частина:

Завдання 1. Тема: "Трудові ресурси і трудовий потенціал суспільства".

На основі наведених статистичних даних провести розрахунки абсолютних та відносних показників природного та механічного руху населення України.

1. Найвне населення

тис.осіб)

	На 1 січня 2006 року			Середня чисельність за січень-грудень 2005 року		
	все населення	міське	сільське	все населення	міське	сільське
Україна	46929,5	31877,5	15052,0	47105,2	31943,4	15161,8
Автономна Республіка Крим	1983,8	1248,6	735,2	1989,0	1251,3	737,7
Вінницька	1701,6	811,9	889,7	1710,9	812,6	898,3
Волинська	1040,4	527,2	513,2	1042,6	526,7	515,9
Дніпропетровська	3447,2	2874,1	573,1	3461,7	2883,8	577,9
Донецька	4622,9	4176,1	446,8	4647,4	4196,6	450,8
Житомирська	1330,1	755,2	574,9	1337,7	757,7	580,0
Закарпатська	1245,5	461,8	783,7	1247,0	462,1	784,9
Запорізька	1861,0	1418,8	442,2	1869,1	1423,3	445,8

2. Природний рух населення за січень-грудень 2005 року

Абсолютні дані чисельності народжених і померлих, природного приросту, кількості зареєстрованих шлюбів та розлучень

(осіб)

	Народжені	Померлі	Шлюби	Розлучення
Україна	426085	781964	332138	183455
Автономна Республіка Крим	17983	31181	13626	8008
Вінницька	15174	30957	11584	6432
Волинська	12756	16012	7603	3080
Дніпропетровська	30123	61206	25485	15761
Донецька	35883	83663	31184	19369
Житомирська	12904	24942	9413	5125
Закарпатська	15750	16456	9074	2852
Запорізька	15862	30810	12998	7952

3. Міграційний рух населення України за січень-грудень 2005 року

Абсолютні дані кількості прибулих, вибулих, міграційного приросту з внутрішньої та зовнішньої міграції

(осіб)

	У межах України			Зовнішня міграція		
	число прибулих	число вибулих	приріст	число прибулих	число вибулих	приріст
Україна	723642	723642	x	39580	34997	4583
Автономна Республіка Крим	32831	33396	-565	6381	3043	3338
Вінницька	28858	31772	-2914	981	850	131
Волинська	18237	18897	-660	469	901	-432
Дніпропетровська	54493	52246	2247	2023	2188	-165
Донецька	61411	62742	-1331	4834	4702	132
Житомирська	22078	25057	-2979	601	797	-196
Закарпатська	9080	10608	-1528	222	1027	-805
Запорізька	25692	26865	-1173	1669	1697	-28

Завдання 2. Тема:” Ринок праці в економічній системі”

На основі наведених даних в табл.1 скласти баланс ринку праці.
Здійснити необхідні розрахунки та внести їх у табл. 2.

Таблиця 1

Показники	Значення
Чисельність зареєстрованих громадян, не зайнятих трудовою діяльністю на поч. року, тис. чол.	800
Чисельність зареєстрованих громадян, не зайнятих трудовою діяльністю у звітному періоді, тис. чол.	120
У т.ч.:	
вивільнені з галузей економіки	70
випускники навчальних закладів	30
раніше зайняті у домашньому господарстві	15
інші категорії незайнятого населення	5
Потреба в працівниках для заміщення вільних робочих місць і вакантних посад, тис. чол.	100
Потреба в працівниках для комплектування новостворених робочих місць, тис. чол.	47
Працевлаштовано незайнятих громадян (задоволений попит), тис. чол.	96
Знімаються з обліку, тис. чол.	230
Чисельність працездатного населення у працездатному віці, тис. чол.	4520
Чисельність незареєстрованих громадян, не зайнятих трудовою діяльністю, тис. чол	70

Баланс ринку праці

Таблиця 2.

Показники	Значення
Пропозиція робочої сили всього, тис. чол.	
Темп зростання (зниження окремого показника, %	
Структура пропозиції робочої сили за джерелами її формування, %	
Частка категорій громадян, які знімаються з обліку, в усьому обсязі пропозиції робочої сили, %	
Частка незайнятих громадян, які реєструються на біржі праці протягом року, у всьому незайнятому працездатному населенні, %	
Чисельність незайнятих на кінець періоду, тис. чол.	

Завдання 3. Тема: “ Соціально-трудові відносини зайнятості”.

На основі наведених даних охарактеризувати економічну активність населення.

Показник	2000	2001	2002	2003	2004
	в середньому за рік				
Економічно активне населення у віці 15 – 70 років, всього, тис.осіб	22830,8	22426,5	22231,9	22171,3	22202,4
у тому числі:					
Зайняті	20175,0	19971,5	20091,2	20163,3	20295,7
Безробітні за методологією МОП	2655,8	2455,0	2140,7	2008,0	1906,7
Економічно неактивне населення у віці 15 –70 років, тис.осіб	13318,4	13595,6	13667,5	13687,6	13622,9
Рівень економічної активності, у % до всього населення означеного віку					
Рівень зайнятості, %					
Рівень безробіття за методологією МОП, %					

Завдання 4. Тема: “ Організація і нормування праці ”.

На основі вихідних даних *Листа спостереження індивідуальної фотографії робочого дня* провести оброблення результатів спостереження та аналіз отриманих даних. Встановити норму виробітку для робітниці зайнятої розфасовкою мармеладу.

**Лист спостереження
індивідуальної фотографії робочого дня
робітниці зайнятої розфасовкою мармеладу**

№ п/ п	Витрати робочого часу	Поточний час		Трива л. в хв.	Індек с	Примітка
		год.	хв.			
1.	<i>Початок спостережень</i>	7	00			
2.	<i>Приносить пусті коробки</i>	7	10			
3.	<i>Наповнення коробок</i>	8	20			
4.	<i>Розмова</i>	8	25			<i>службова</i>
5.	<i>Приносить пусті коробки</i>	8	40			
6.	<i>Розфасовка</i>	10	20			
7.	<i>Вийшла з цеху</i>	10	34			<i>особисті потреби</i>
8.	<i>Приносить пусті коробки</i>	10	50			
9.	<i>Розфасовка</i>	12	25			
10.	<i>Розмова</i>	12	30			<i>особиста</i>
11.	<i>Приносить пусті коробки</i>	12	54			
12.	<i>Розфасовка</i>	14	10			
13.	<i>Вийшла з цеху</i>	14	28			<i>особисті потреби</i>
14.	<i>Розфасовка</i>	14	58			
15.	<i>Здавання зміни</i>	15	00			
	<i>Фактичний виробіток = 3375 кг</i>					<i>Праця вважається легкою</i>

Завдання 5. Тема: “ Організація і нормування праці ”.

Розрахувати норму виробітку на виконання операції та проектну норму виробітку за даними індивідуальної фотографії робочого дня та хронометражу, табл. 1.

Таблиця 1.

Прийом	Час,сек.	Кількість спостережень								Σ	Середнє арифмет.	max	min	Мода
		1	2	3	4	5	6	7	8					
I	Поточ.	3	9	17	22	30	35	42	48					
	Тривал.	3	4	6	4	4	3	6	4					
II	Поточ.	5	11	18	26	32	36	44	51					
	Тривал.	2	2	1	4	2	1	2	3					

$$T_{зм} = 480 \text{ хв.}; T_{pn} = 20 \text{ хв.}; T_{nz} = 6 \text{ хв.}; T_{об} = 14 \text{ хв.}$$

Теоретична частина:

Тема: Трудові ресурси і трудовий потенціал суспільства.

1. Доповідь на тему: “Основні напрямки розвитку трудового потенціалу в Україні на період до 2010 року” [13].

Тема: Соціальне партнерство.

1. Доповідь на тему:” Основні регулятори трудових спорів в Україні” [2],[9].
2. Доповідь на тему: “Діяльність профспілок в Україні” [10].
3. Доповідь на тему: “Організації роботодавців в Україні” [4].
4. Доповідь на тему: ”Розвиток соціального діалогу в Україні” [14].
5. Доповідь на тему: “Міжнародний досвід соціального партнерства” [21],[32].

Тема :Соціально-трудові відносини зайнятості.

1. Доповідь на тему: “Організація та регулювання зайнятості в Україні”[3].

Тема: Політика доходів і заробітна плата.

1. Доповідь на тему: ”Основні напрями державної політики щодо грошових доходів населення.” [12].
2. Доповідь на тему:” Методологічні основи обчислення прожиткового мінімуму в Україні”[8],[16],[39].

3. Доповідь на тему: “Стратегія подолання бідності в Україні” [15].
4. Доповідь на тему: “Комплексна програма забезпечення реалізації стратегії подолання бідності” [20].

Тема: Моніторинг соціально-трудової сфери як інструмент регулювання соціально-трудових відносин.

1. Доповідь на тему:” Проект розвитку системи державної статистики для моніторингу соціально-економічних перетворень” [37].

Тема: Міжнародна організація праці та її вплив на розвиток соціально-трудових відносин.

1. Доповідь на тему: ”Міжнародний досвід регулювання соціально-трудових відносин.” [30],[33].

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
2. Кодекс Законів про працю України: Затверджується Законом № 322-VIII від 10 грудня 1971 із змінами і доповненнями.
3. Закон України “Про зайнятість” від 1 березня 1991 року № 803-XII.
4. Закон України ” Про організації роботодавців” від 24 травня 2001 року № 2436-III.
5. Закон України ”Про мінімальний споживчий бюджет ” від 3 липня 1991 року № 1284-XII.
6. Закон України ”Про межу малозабезпеченості ” від 4 жовтня 1994 року № 190/94-ВР.
7. Закон України ” Про оплату праці” 24 березня 1995 року № 108/95-ВР.

8. Закон України "Про прожитковий мінімум" від 15 липня 1999 року № 966-XIV.
9. Закон України "Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)" від 3 березня 1998 року № 137/98-ВР.
10. Закон України "Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності" від 15 вересня 1999 року № 1045-XIV.
11. Указ Президента України "Про затвердження Концепції подальшого реформування оплати праці в Україні" від 25 грудня 2000 р. № 1375/2000.
12. Указ Президента України "Про Основні напрями політики щодо грошових доходів населення України" від 7 серпня 1999 р. № 969/99.
13. Указ Президента України "Про Основні напрями розвитку трудового потенціалу в Україні на період до 2010 року" від 3 серпня 1999 р. № 958/99.
14. Указ Президента України "Про розвиток соціального діалогу в Україні" від 29 грудня 2005 р. № 1871/2005.
15. Указ Президента України "Про стратегію подолання бідності" від 15 серпня 2001 р. № 637/2001.
16. Постанова КМУ "Про затвердження набору продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та набору послуг для основних соціальних і демографічних груп населення" від 14 квітня 2000 року № 656.
17. Інструкція по визначенню вартості робочої сили: Наказ Міністерства статистики України від 29 травня 1997 року № 131.
18. Інструкція зі статистики заробітної плати: Наказ Держкомстату України від 19 січня 2004 року № 5.
19. Рекомендації щодо визначення заробітної плати працюючих залежно від особистого внеску працівника в кінцеві результати роботи підприємства: Наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 31 березня 1999 р. № 44.

20. Комплексна програма забезпечення реалізації стратегії подолання бідності: Постанова КМУ від 21 грудня 2001 року №1712..
21. Арсеенко А.Г. Социально-экономический механизм регулирования трудовых отношений (на примере США, Канады, Великобритании) // - К., 1995, 45 с.
22. Афонин А. Основы мотивации труда Учеб.пособ. – К.: МЗУУП, 1994.
23. Багрова І.В. Нормування праці: Навчальний посібник. –К.: центр навчальної літератури, 2003.
24. Балашов Ю.К. Организация заработной платы в Италии // Труд за рубежом. - М., 1991, N 3, с. 60-69.
25. Богиня Д.П., Грішнова О.А.Основы економіки праці:Навч.посібник – К.: Знання – Прес, 2000.
26. Генкин Б.М. Экономика и социология труда. Учебник для вузов. – М.: Издательская группа НОРМА-ИНФРА, 2000.
27. Каліна А.В. Економіка праці: Навчальний посібник. – К.: МАУП, 2004.
28. Калина А.В. Организация и оплата труда в условиях рынка: Учеб. пособ. – К.: МАУП, 2003.
29. Колот А.М. Оплата праці на підприємстві: організація та удосконалення. – К.: Праця, 1997.
30. Костин Л.А. Международная организация труда. – М.: «Экзамен», 2002.
31. Крутик А.Б. Стимулирование роста производительности труда на предприятии // - М.: Экономика, 1988, с. 63-64.
32. Махсма М.Б. Економіка праці та соціально-трудоі відносини: Навчальний посібник. К.: Атіка, 2005.
33. Мерзляк А.В., Михайлов Є.П., Корецький М.Х., Михайлова Г.О. Економіка праці і соціально-трудоі відносини: Навчальний посібник. –К.: Центр навчальної літератури, 2005.

34. Онищенко Т., Рудяк Ю., Пустовіт М. Оплата праці: податковий та бухгалтерський облік. – Х.: Фактор, 2006.
35. Орлов О.О. Планування діяльності промислового підприємства. Підручник. – К.: Скарби, 2002.
36. Павловська О. Про реформування системи оплати праці // Праця і зарплата. - К., 1997, N 9, с. 19.
37. Проект розвитку системи державної статистики для моніторингу соціально-економічних перетворень// Держкомстат України
Kuzmina@ukrstat.g
38. Розробка пропозицій щодо удосконалення систем оплати праці найманих робітників на підприємствах різних форм власності (звіт з НДР) // УкрНДІпраці. - Луганськ, 1994.
39. Методика визначення прожиткового мінімуму на одну особу та для осіб, які відносяться до основних соціальних і демографічних груп населення: Наказ Міністерства праці та соціальної політики України Міністерства економіки України Державного комітету статистики України від 17.05.2000 № 109/95/157.

